

KONSTANTIN LEONTJEV
SABRANA DELA

I TOM

PODLIPKE • U ZAVIČAJU • DRUGI BRAK
(ROMANI)

II TOM

ODISEJ POLIHRONIADES (ROMAN)

III TOM

IZ ŽIVOTA HRIŠĆANA U TURSKOJ (ROMANI I PRIPOVESTI)

IV TOM

EGIPATSKI GOLUB (ROMAN)
ISPOVEST MUŽA I DRUGE PRIPOVESTI

PAIDEIA

Naslov originala:
Константин Леонтьев
*Подписки
В своем краю
Второй брак*

KONSTANTIN LEONTJEV

ROMANI

PREVEO S RUSKOG
DUŠKO PAUNKOVIĆ

Izdavač
PAIDEIA, Beograd
Generalni direktor
PETAR ŽIVADINOVIĆ
Glavni i odgovorni urednik
VESNA JANJIĆ
© 2008, PAIDEIA, za ovo izdanje

PAIDEIA
BEOGRAD, 2008.

PODLIPKE

(Beleške Vladimira Ladnjeva)

PRVI DEO

I

Možda se nikad ne bih nakanio da ispunim ono što sam obećao – da vam napišem nešto o svojoj prošlosti, o svom detinjstvu i prvim godinama mladosti...

Ali danas sam se, ko zna zašto, probudio rano... ustao sam i prišao prozoru...

Kad biste samo znali kakva je teška tuga ophrvala moju dušu! Na polju je svitalo; moj prozor gleda na baštu, a tokom noći je napadao prvi sneg i pokrio leje i vlažno granje. Ako nikada niste videli prvi sneg na selu, na lipama i jabukama u *svojoj* bašti, teško ćete shvatiti duboko osećanje usamljenosti koje je ispunilo moju dušu.

Dugo sam gledao kroz prozor – eto, to je sve što mogu da kažem o ovom jutru; a onda sam uzeo pero i rešio da ispunim obećanje...

Od čega da počnem?

Znate, sada sam u istom onom selu o kojem sam vam toliko puta pričao.

Niko nikad nije hvalio kraj u kom se ono nalazi. To nije nimalo živopisan predeo; ali ako biste zimi rešili da se provozate u trojci po našim poljima, sigurno biste primetili gustu šumu koja se prostire sve do ivice pustog poštanskog puta; i možda biste, ako to ne bi bilo ujutro, nad golim vrhuškama jasika i breza ugledali pramenove plavičastog gostoljubivog dima... Tada pokušajte da skrenete u šumu; pogledajte s obe strane puta taj šumski sneg koji niko nije takao osim zeca; pogledajte šare koje je on iscrtao, pogledajte sitne i uredne tragove lasice koja je noćas išla u lov...

Osećate li – kroz mrazni vazduh pun svetlucavih pahuljica već dopire do vas miris dima koji vas doziva ka nastambi... Bliže, bliže... Evo zapuštenog dvorišta, po kojem korača samo stari ridokosi ključar, i to uvek jednom te istom drevnom stazom. Evo ružičaste kuće s neobičnim kapcima, koja stoji u senci triju jela, triju večito zelenih i večito mrač-

nih divkinja; a tamo, s one strane, uzdiže se klen, biser našeg rastinja: sada ga ne možete razlikovati od drugog drveća, ali leti on plegne svoju donju granu, otežalu od lišća, na stari krov od šindre. Desno, iza rakitnjaka, nalazi se neveliko veštačko jezero, leti prekiveno gustom žabokrečinom, a sada zasuto snegom gotovo do ruba.

Pogledajte kako se dim bodro i složno vije iz svih seoskih dimnjaka... Zvukova je malo: pseći lavež i škripa bunarskog čekrka koji okreće devojka rumena od jutarnjeg mraza.

Ali nemojte misliti da je selo uvek tužno kao ovog jutra. Ne, zaista ne znam mnogo sela u kojima letnje sunce osvetljava tako ugodnu i spokojnu zelenu lepotu!

Posebno je bilo lepo kod nas u Podlipkama za života pokojne tetke Marije Nikolajevne Solnceve.

Tetka je bila bogata generalska udovica bez dece; pola godine je živela u selu a pola u Moskvi, gde je imala sopstvenu kuću.

Otkako sam ostao bez oca i majke, ja sam bio jedan od njenih neposrednih naslednika; drugi naslednici su bili moj stric i njegov sin, koji je, u vreme kad sam ja imao svega 18 godina, već službovao u Peterburgu.

Živeo sam kod tetke od onog dana kada me je otac poverio njoj pred odlazak u rat sa Poljskom.

Tetka je bila gojazna, hodala je malo, i to gureći se, iako nije bila nimalo slabe građe. Uvek je bila ozbiljna, ali nikad surova. Nikada nisam na njenom licu video ljutit pogled ili namrštene obrve, ali zato je i osmeh čuvala samo za svečane prilike.

Zimi, čak i u selu, nosila je tamne svilene kućne haljine i velike čepce sa gustim volanima na rubu, a po toplom vremenu svakog dana je menjala bele bluze, ispod kojih su samo škripale uštirpane suknje.

Nije se mnogo mešala u domaćinstvo; naročito u poljske radove (za to je imala upravnika, jednog od svojih kmetova), ali nije trpela prljavštinu u kući i bašti, i interesovale su je mnoge stvari iz života njenog imanja. U danima Petrovskog posta, kada bi nastupilo veselo vreme kosidbe i kada bi se seljani okupili u bašti da tresu pod prozorima seno, tetka je imala običaj da sedne kraj otvorenog prozora i da gotovo po ceo dan posmatra radove i odeću seljanki, koje se u našem kraju za kosidbu oblače kao za praznik.

– Ah, draga moja! – uzviknula bi obraćajući se svojoj družbenici i

nimalo ne menjajući izraz lica pri tome. – Pogledaj, Olga Ivanovna, *ma chère*... Pogledaj kakvu je Paraška stavila maramu! To joj je brat poklonio... brat iz Altajeva...

– Zašto mislite da je to bio brat? Možda je muž? To je mnogo prirodnije – protivreći joj Olga Ivanovna, meće lornjon na oko i gleda u baštu. – Možda je muž! – ponavlja ona i odmerava Paraškinog muža. – Pogledajte kakvo divno lice ima taj čovek!

– Ta on je tako grub! – kaže tetka. – Ne bi on to mogao, *ma chère*! Brat je, pouzdano znam da joj je brat kupio maramu... Pretprošle nedelje Fevronjka mi je rekla da je videla Pavla na vašaru. Kaže, kupio je brokatnu maramu, crvenu, protkanu zlatom. Paraška, ej, Paraška! Dodi ovamo!

Paraška prilazi i klanja se.

– Zdravo, draga moja; ko ti je dao maramu? Baš si se nagizdala!

Paraška se glasno smeje, poklapa usta rukom, na kojoj svetluca srebrno i bakarno prstenje.

Tetka čeka; ali Olga Ivanovna zauzima strog stav.

– Praskovja! Ti si glupa – primećuje ona. – Smeh je ovde neumešan. Treba da odgovoriš gospodarici na pitanje. Nisi mala!

Paraška se postidela.

– E! *ma chère pourquoi?*¹ – šapuće tetka. – Paraška, dušo, ta reci, ko ti je dao maramu?

– O-o! Ta brat! – uzvikuje Paraška vragolasto, savijajući se unazad i ponovo podižući ruku ka licu.

Paraški je dozvoljeno da se udalji i tetka trijumfuje.

– Rekla sam ti da je brat! Neće Fevronjka da izmisli tako nešto... Zašto bi!

– *Il est très riche!*² – dodaje tetka posle kratke stanke sasvim drugačijim glasom.

Ali najviše od svega tetka je volela bajke. Svakog dana posle ručka legla bi na divan, i nije mogla drugačije da zaspi osim uz zvuke neke priče. Uveče se sve to neizostavno ponavljalo.

U vreme mog detinjstva za to je imala Aljonušku – četrdesetogodi-

¹ Čemu to draga? – Ukoliko nije drugačije naznačeno, ovde i nadalje – prevod s francuskog.

² On je vrlo bogat!

šnju sobaricu, mršavu, bledu, vrlo moralnu ženu s crvenim nosom i suvom rukom. Aljonuška je bila veoma dobra prema meni, i ja sam mnogo puta u zimska predvečerja uživao u njenoj krasnorečivosti kada se ona grejala sedeći na pripečku u ugaonoj sobi, u istoj onoj, mojoj omiljenoj sobi, koju su još za dedina života svi zvali „divanska“ i koju sam ja sada uredio kao svoj kabinet. I zaista, ta soba je oduvek bila vesela: u podne je najsvetlija u celoj kući, jer njeni prozori gledaju pravo na jug, a nekad davno, zimi bi se uveče u njoj založila peć, koja bi je celu ispunila tajanstvenim lelujavim sjajem. Taj sjaj se borio sa maglom u dvorištu, i svi predmeti bi uskoro dobili neki neodređen, skakutav, čarobno oživljen izgled. Tada bi Aljona ostavila čarapu, koju je vrlo vešto plela ne savijajući osušenu ruku, obukla plavi haljetak obrubljen veveričjim krznom i sela na pripećak, gde je klatila nogama sve dok je vrelinu ne bi oterala odatle. E, tad bih ja pritrčao i zatražio da mi priča svoje potresne sutonske priče.

Posebno se dobro sećam jedne bajke koju mi je pričala – o *Krivdi i Pravdi*, o tome kako je živela Krivda i kako je živela Pravda. Pravda je bila dobra žena, a Krivda je bila zla. Pravda je bila siromašna i, pošto nije imala šta da jede, zamolila je Krivdu da joj da hleba. Ova ju je nahranila, ali za svaku krišku joj je iskopala po jedno oko. To, međutim, zavirljivici nije donelo nikakvu korist, zato što je jedan prelepi carević, šetajući s mladom braćom noću po šumi, pronašao Pravdu na boru (ona, onako slepa, nije znala kud da se dene), i od te noći je tri jutra zaredom dolazio da joj maže oči rosom, povratio joj je vid i nakon toga se oženio njome.

Kad je pak Krivda rešila da sebi iskopa oči i da se popne na drvo u nadi da će je zapaziti neki od mlađih carevića, sudbina ju je kaznila: mlađi carevići su je ismejali, i ona je umrla od gladi u šumi, a njeno telo rastrgli su vukovi.

Samo jedna okolnost u toj bajci zadavala je muke mojoj mašti.

– Aljonuška! – pitao sam – a da li ju je bilo mnogo strah na boru?

– Nego šta, zlato moje, mnogo joj je bilo strašno!..

– A kako se taj princ oženio njome? Pa kažeš da je ona bila obična žena?

– Pa šta ako je bila obična? Bila je lepotica!..

– A zašto kažeš da je ona žena i da je siromašna? Pomislio sam da je ona ista kao hodočasnica Avdotja Vasiljevna, da ima crnu maramu sa belim tufnicama... Žene uvek nose marame.

Dugo me je proganjala pomisao na staricu koja sedi na boru. Pridేశ tako prozoru, otvoriš kapak da pogledaš baštu – a tamo, kao za inat, mrkli mrak i velike jele ispred ulaza, sasvim blizu kuće.

To sam posebno zapamtio još i zbog toga što me je tetka vrlo često ujutro pitala *šta sam sanjao*, i kada bih joj odgovorio, ona bi obično kazala:

– A ja sam sanjala da moj nos sedi na boru, a tvoj se smeje, i on bi tamo...

Sa Aljonuškom sam se rastao u svojoj jedanaestoj godini, kada me je pokojni stric Petar Nikolajevič odveo kod sebe. On je tada bio vicegubernator u jednom gradu na istoku, i želeo je da lično nadzire moje pripreme za fakultet.

Vratio sam se kada mi je bilo sedamnaest godina. Aljonuška je u međuvremenu umrla, a tetka, pošto je malo otplakala za njom, zamenila ju je mladim frizerom koji se vratio sa školovanja i koji je i izgledao kao frizer – bio je to lep smeđokos muškarac s kovrdžavim zulufima. On je uvek opisivao doživljaje carevića Ivana, koji se oženio žabom, zato što je strela koju je odapeo pala u močvaru, a odatle je izašla čarobnica (ili, kako je frizer Platoška govorio, volfa) u obliku žabe, sa tom strelom u ustima.

Pored toga, tetka je, dok sam ja bio kod strica, primila družbenicu, Olgu Ivanovnu Petrovu, pijanistkinju i vrlo učenu devojkicu. Ali o njoj ću vam detaljno pričati kasnije. Sve je kod nas i dalje bilo po starom: nije bilo moguće zamisliti da se za Uskrs ne farbaju jaja ili da se za Veliki četvrtak ne očiste sve ikone, sav nameštaj i cela kuća. Na Svetog Mokića dolazili su sveštenici da služe službu protiv grada, i tetka se, u beloju bluzi i beloju pelerini s volanima, usrdno molila za vreme vodoo-svećenja, i posle smo svi, mi napred a sluga i seljaci za nama, išli u polje i pored kamenova međaša zakopavali u zemlju bočice sa svetom vodom. Kako su samo blistale svešteničke rize tada u dvorištu, pored bunara, kako su sijale ikone i kape naših seljanki, koje sam ja skoro sve znao poimence! Kako su svečano lepršali volani na tetkinoj pelerini, a sama pelerina bi se, kada bi dunuo vetar, nadula kao jedro! Tetka se klanjala do zemlje kada se đakon molio za „blagotvoran vazduh i obilje zemaljskih plodova...“

I ja sam tada razmišljao o blagotvornosti plavog vazduha i jednako se klanjao do zemlje.

Nikad nisam mogao da prilazim tom selu bez uzbuđenosti, pa ni sada ništa ovde za mene nije izgubilo smisao; ali moji utisci su oslabili od vremena i ponavljanja. Muve i dalje zimi spavaju između dve prašnjave krhotine stakla u prozoru male sobe pored salona, u kojoj sam uvek ranije noćivao. Peći, kamin i oduške isti su kao nekad; i dalje u jednoj sobi u potkrovlju vise sa zidova pocepane tapete i vide se brvna sa čvorovima i žiljevima. Svojevremeno sam mogao po sat ili dva da sedim u toj sobi i razgovaram sa izmišljenim susedima, čija su imanja bila rasuta po okolini. Mrlje žutog drveta na zidu bile su za mene i njihova imanja i planovi imanja, na kojima su okrugli čvorovi označavali kuće.

Prezime suseda izvodio sam iz oblika mrlje. Jedna me je, na primer, podsećala na čudovište koje sam video u mitološkoj knjizi, upravo ono koje je preplašilo Hipolitove konje, i zbog toga se vlasnik mrlje zvao Zverov; drugi je bio Kolokolov, treći Skovorodkin. A moj omiljeni sused, ne znam zašto, zvao se Nikov. Nikad nisam mogao da zamislim njegovo lice, ali mnogo sam razgovarao s njim. Tad sam bio porodičan čovek: imao sam četrdesetoro dece; ćerke: Orangutanušku, Zairu, Frezočku, koja se jednom prilikom utopila u Gangu, Olgu, Nađu i mnoge druge. Sinovi su svi bili vojna lica, samo je jedan bio građanski činovnik. On se zvao Disuk; nisam mogao da podnesem njegovu civilnu figuru, i lutku koja je odgovarala toj predstavi (to je bila lutka u crnom fraku koju je tetka donela iz Moskve) bacio sam u kamin. Tetka ju je uhvatila mašicama i rekla mi: „Zašto si bacio jadnog Disuka u vatru?“ Ne mogu vam opisati koliko mi je bilo žao Disuka i tetke, koju sam uvredio preko njega, i kako me je još dugo posle toga nemilosrdno grizla savest.

Kud god se okrenem – odasvud me zapahnuje predanje, ili pak moje sopstveno sećanje oživljava sve oko mene. Izadem kroz kapiju i pogledam ulevo, u veštačko jezerce pokriveno snegom – a tamo, u suvom jarku u koji prelazi jezerce, stoji raspolućeni krivi stogodišnji hrast. Jedna njegova polovina se odvojila i srušila u jarak kada sam imao sedam godina; ne od oluje i ne od vetra, već u vrlo toplo, vedro junsko podne... Kakav se veličanstven grom razlegao po našem imanju... Još dugo smo posle toga odlazili da gledamo tu palu polovinu i, stojeći pod hrastom, razmišljali: a šta da smo bili ovde kada je pao? Eno, u polju pred kapijom stoji visoki brest. Kažu da u podne treba gledati njegovu senku i kopati tamo gde se ona završava. Tu je, kažu, zakopano ogromno blago; ali niko ga nije dirao.

U našoj velikoj bašti, kojom smo se dičili pred svim susedima, ima mnogo lipovih i starih brezovih drvoreda. Kada je vruće, u onim lipovim je prijatno, ali u najdužem brezovom drvoredu, kada u jesen duva vetar, juri za mnom i iznenada se podiže ka vrhovima, ja u tom šumu svaki put čujem mnogo poznatih i naročitih stvari, koje ne čujem u šumu drugog drveća i koje nisam u stanju da iskažem...

U bašti, takođe, nasred okruglog ribnjaka, ima jedan kurgan. Za taj kurgan vezano je krvavo predanje. Vlasnik, od koga je pokojni tetkin muž kupio Podlipke, bio je okrutan i despotičan. Naterao je kmetove da pretvore močvaru u okrugli ribnjak i da nasred ribnjaka naspu kurgan. Kmetovima se taj posao učinio težak i neki su pobjegli. Uskoro posle toga vlasnik je zadavljen u krevetu.

Ja dugo nisam verovao da se tako strašna stvar mogla desiti u našim Podlipkama.

Kurgan je sada pokriven visokim klenovim stablima; po obodu ribnjaka izrasle su vrbe, a na vrhu kurgana stoji spomenik od neobrađenog kamena, s vazom na vrhu. Na njemu piše: „Prahu prijateljâ“; pored njega su devojkice koje su ranije živile u Podlipkama sahranjivale svoje pse, mačke i ptice.

Nemojte se ljutiti zbog ovih opisa, nemojte misliti da želim da hvalim usamljenost. Ne, moja privremena usamljenost je slučajna i dobroćudna. Sve što je ovde hodalo i disalo, plakalo i veselilo se – sve mi je to drago, i, daleko više nego o sebi, želim da vam pričam o ljudima, o nekadašnjoj ovdašnjoj mnogoljudnosti.

Opraštam se s vama do sledeće prilike. Želim da vam ispričam priču o svojoj prvoj ljubavi. Strast je u njoj trajala kratko, svega pet dana; ali to je bilo prvo pravo osećanje u mom životu.